नइ र मेरो शताब्दी

(निबन्ध)

[illegible]

नइ र मेरो शताब्दी

डा.सत्यमोहन जोशी
(वाङ्मय शताब्दी पुरुष)

सम्पादक
अणुराज जोशी

प्रकाशक : नइ प्रकाशन
पोस्टबक्स : ११४४१, काठमाडौँ (नेपाल)
टेलिफोन : ४७७१४५५, ४७७०५८०
Email : nai.com.np@gmail.com
website : nai.com.np
शुद्धाशुद्धि : लवप्रसाद भण्डारी
कम्प्युटर : आयुष्मान शाक्य
आवरण चित्रकार : राजन काफ्ले
प्रथम संस्करण : २०७९ साल
मुद्रक : ऋचा अफसेट प्रेस
नइ कृतिमाला : १६७
मोल : एक सय रुपियाँ
© सुरक्षित, २०७९ (2023)
ISBN : 978-9937-786-01-0
An Essay by Dr.Satya Mohan Joshi

प्रकाशकीय

नेपाली वाङ्मयको श्रीवृद्धिका लागि २०५२ साल माघ १५ गते नइ प्रकाशनको स्थापना भएको हो । नेपाली भाषासंसारको साधनाहेतु जन्मेको नइ प्रकाशन 'वसुधैव कुटुम्बकम्'को आदर्शमा आबद्ध छ । नइ प्रकाशनले परम्परागत सांस्कृतिक मूल्य, मान्यता र धारणालाई सदैव शिरोपर गर्दै आएको छ । देशदेशान्तरका प्रतिभाको सम्मान गर्नु यस संस्थाको अर्को प्रमुख उद्देश्य रहेको छ ।

नेपाली भाषासाहित्य, कला, संस्कृति, समाजसेवा, ज्ञानविज्ञान, चिन्तन, खेलकुदलगायत अन्य विविध क्षेत्रका प्रतिभाको खोजी र तिनीहरूको अर्चनामा नइ प्रकाशन अग्रसर छ । यस संस्थाबाट निरन्तर विभिन्न सांस्कृतिक कार्यहरूका अतिरिक्त विविध ग्रन्थमालाहरूको पनि प्रकाशन भइरहेको छ ।

नइ प्रकाशन विशुद्ध नेपाली मूल्य, मान्यता र संस्कृतिलाई अङ्गीकार गर्दै नेपाली प्रतिभाका सिर्जनात्मक कौशललाई सुन्दर एवम् सुरुचिपूर्ण ढङ्गले प्रस्तुत गर्नसमेत अग्रसर छ । जगत्मा जन्मेर जीवन चलाउन जमजमाउने हरेकले जन्मभूमिको जयगानमा आफूलाई समर्पित गर्नु नै उसको

पुनीत कर्तव्य पनि हो । यस सन्दर्भमा वाङ्मयसेवा पनि राष्ट्रसेवाको महत्त्वपूर्ण कडी हो भन्ने भावनाले यो संस्था उत्साहित छ ।

नइ प्रकाशनको प्रस्तावनामा उल्लिखित उद्देश्यअनुरूप विविध कार्यक्रम र योजनामुताबिक प्रस्तुत कृति पनि प्रकाशनमा आएको हो ।

वाङ्मय शताब्दी पुरुष श्रद्धेय डा.सत्यमोहन जोशीको नेपाली वाङ्मयका फाँटमा ओजपूर्ण योगदान रहेको छ । नेपाली पटभूमिमा उहाँको गौरवशाली योगदानको कदरस्वरूप उहाँ नेपाली संसारमा 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष'को उपाधिले विभूषित हुनुभएको हो । डा.जोशीजस्ता वैभवशाली व्यक्तित्वबाट जीवनको उत्तरार्धमा 'नइ र मेरो शताब्दी' कृतिमार्फत नइउपर आएका अमूल्य उद्‌गारहरू अक्षय सम्पत्तिका रूपमा हामीसँग रहने छन् । यस कृतिले नइ प्रकाशन, त्रिमूर्ति निकेतन र नइका बारेमा थप जानकारी गराउने नै छ । डा.जोशीद्वारा लिखित यो नै अन्तिम कृति पनि हो ।

'नइ र मेरो शताब्दी'नामक कृतिका सम्पादक अणुराज जोशीबाट आफ्ना बुबा वाङ्मय शताब्दी पुरुष डा.सत्यमोहन जोशीद्वारा लिखित र शताब्दी पुरुषबारे लेखिएका केही कृतिका नेपाली, अङ्ग्रेजी र नेपालभाषामा अनुवाद भएका छन् ।

नइ र मेरो शताब्दीनामक कृति प्रकाशन गर्न पाउनु नइ प्रकाशनका लागि एउटा विशेष गौरवको अवसर भएको छ ।

• नइ प्रकाशन

सम्पादकीय

न्युजिल्यान्ड पुग्ने पहिलो नेपाली भनेर पनि चिनिएका, तीनवटा कृतिका लागि तीन पटक मदन पुरस्कार पाउने एक मात्र स्रष्टाका रूपमा ख्यातिप्राप्त सत्यमोहन जोशीलाई देशीय तथा वैदेशिक मिडियाहरूले एसियाकै बलियो व्यक्तित्व भनेर प्रसारण गरेको पाइन्छ; 'शब्द संयोजन'का सम्पादक वासुदेव अधिकारीले सत्यमोहन जोशीलाई नाइल र आमेजनजस्ता कहिल्यै नथाक्ने विश्वविख्यात नदीहरूको प्रसङ्गसित पनि जोडेर मञ्जुश्रीको छायासँग तुलना गरी चित्रण गरेको पाइयो; राष्ट्रकवि माधवप्रसाद घिमिरेले सत्यमोहन जोशीलाई लोकसांस्कृतिक पक्ष, दुइटा भाषा (मातृभाषा र राष्ट्रभाषा) तर्फको साहित्यिक पक्ष तथा संस्कृतितर्फको प्रशासनिक पक्ष गरी त्रिपक्षीय आयामका विशिष्ट व्यक्ति भनेर अभिव्यक्ति दिएको कुरा अभिलिखित छ ।

सत्यमोहन जोशीका बारेमा अरू धेरैले पनि धेरै लेखेका होलान् । तर जजसले जेजे लेखे पनि र जति लेखे पनि सत्यमोहन जोशीको प्रतिष्ठा भने सौम्य नै थियो । त्यति

हुँदाहुँदै पनि कसैकसैलाई लागिरहेको थियो– नेपाली साहित्य संसारमा सत्यमोहन जोशीका देनहरूको लेखाजोखा गर्दा राज्यको तर्फबाट कन्जुस्याइँ भइरहेको छ; अरू, अन्याय नै भइरहेको छ ।

नेपाली वाङ्मय जगत्का युगदम्पती नइ (नरेन्द्रराज प्रसाई तथा इन्दिरा प्रसाई) जस्ता चेतनशील, विवेकशील तथा कर्मशील व्यक्तिहरू (जसले 'राष्ट्रकवि'को उपाधि आविष्कार गरे, यथोचित तत्कालीन कवि माधवप्रसाद घिमिरेलाई अर्पण गरे तथा राज्यबाटै मान्यतासमेत दिलाए) लाई असह्य भइरहेको थियो । नइले नै अर्को पटक 'शताब्दी पुरुष'को उपाधि आविष्कार गरे, कार्यान्वयन गरे तथा राज्यबाटै मान्यता दिलाएर 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' उपाधि प्रदान गराई छाडे । ओझेलमा परेको जस्तो देखिएका व्यक्ति सत्यमोहन जोशी अन्ततः देशकै सबैभन्दा भाग्यमानी ठहरिए । अरू, अन्तर्राष्ट्रिय जगत्मै उनी भाग्यमानीमध्येमा गनिन पुगे ।

'शताब्दी पुरुष' उपाधिपश्चात् डा.सत्यमोहन जोशीको इज्जत र प्रतिष्ठाले पराकाष्ठा नाघ्यो, मानौँ बहुचर्चाको लहरको 'सुनामी' नै आयो । मै हुँ भन्नेहरू तथा यो उपाधि लिने र दिनेदेखि हँस्सी उडाउनेहरू वा ईर्ष्यालुहरू निःशब्द भए ।

यसरी वाङ्मय जगत्मा युगान्तकारी सकारात्मक उथलपुथल ल्याउने वाङ्मयिक व्यक्तितत्व द्वय नइ अथवा नरेन्द्रराज प्रसाई तथा इन्दिरा प्रसाईलाई वाङ्मय जगत्का

युगदम्पती भनेर माथि उल्लेख हुन गएकोमा यदि कसैलाई भ्रम हुन गएको छ भने यसलाई अन्यथा नलिइदिनुहुन म हार्दिक आग्रह गर्दछु । यस पङ्क्तिकारले त 'राष्ट्रकवि', 'शताब्दी पुरुष'जस्ता उपाधिका आविष्कारकहरूदेखि ईर्ष्या जागेर नै 'वाङ्मय युगदम्पती' उपाधि आविष्कार गरेर चारपाँच वर्षदेखि चुपचाप अर्पण गर्दै आएको छु; फेसबुक तथा एउटा प्रकाशित पुस्तकमै पनि सो कुरा अभिलिखित छ ।

नइ प्रकाशन र त्रिमूर्ति निकेतनका जन्मदाता तथा कुशल सञ्चालनकर्ता 'नइ'दम्पतीलाई सराहना गर्नुपर्ने अरू पनि धेरै कारण छन्–

वाङ्मय जगत्मा
जाति र प्रजातिका
नइफल देखिएछन्
नइ बगैँचामा
रङ्गीन हरियाली
छाएको छायै छन् ।

नइ–
बहुचर्चित लोकप्रिय
साहित्यिक संस्था
यसको चिन्तन गरौँ
नइ प्रकाशन जहाँ छ
यसकै भगिनी संस्था
त्रिमूर्ति निकेतन त्यहीँ छ
यसको मनन गरौँ ।

नइका सारा उपलब्धि
नइफल भनेर मानौँ
अद्‌भुतै मीठा नइफलहरू
केके हुन् भनेर जानौँ ।

नइ रजत महोत्सवका उपलक्ष्यमा वाङ्मय शताब्दी पुरुष डा.सत्यमोहन जोशीका अभिव्यक्तिहरूबाट समेटिएको 'नइ र मेरो शताब्दी'नामक प्रस्तुत पुस्तक पाठकहरूलाई पठनीय हुने कुरामा म विश्वस्त छु । यो उहाँको अन्तिम रचना पनि हो ।

• अणुराज जोशी

नइ र मेरो शताब्दी

नइ र मेरो शताब्दी

म नब्बे वर्ष लागेको बेला नरेन्द्रराज प्रसाईले मेरो जीवनी लेख्न थालेका थिए । केही वर्षपछि 'शताब्दी पुरुष सत्यमोहन जोशी'नामक जीवनीकृतिमा भूमिका लेख्नका निम्ति उनले पाण्डुलिपि ल्याएर मलाई दिएका थिए । 'शताब्दी पुरुष' देखेपछि मैले भूमिका लेख्नका निम्ति आँट गरिनँ र 'यस्तो शब्द प्रयोग गर्न हुँदैन' भनेर आपत्ति जनाएको थिएँ– 'तपाईं मलाई शताब्दी पुरुष भनेर लेख्नुहुन्छ; तपाईं र मलाई अरूले गिल्ला गर्छन् । भो, यस्तो उपाधि मलाई नदिनुस् ।' नरेन्द्रराज प्रसाईले तत्कालै जबाफ फर्काएर भनेका थिए– 'तपाईंको उमेरलाई मात्र मैले शताब्दी पुरुष भनेको होइन, यस शताब्दीकै पूर्ण वाङ्मयिक जीवित व्यक्तित्वको पनि यसले अर्थ राख्दछ । मैले तपाईंलाई शताब्दी पुरुष लेखि नै सकें । अब तपाईंले नाइँनास्ति गर्न मिल्दैन । उमेरकै हिसाबमा पनि पाँचै वर्षमा त तपाईंले शताब्दी वय पनि टेकिहाल्नुहुन्छ नि !' प्रसाईले शताब्दी पुरुष जबरजस्ती थमाइदिएपछि मनमनै मलाई हाँसो पनि उठेको थियो । त्यतिखेर उनको स्वभाव मलाई केटाकेटीको

जस्तै हठी मिजासको लाग्यो । उनकी दुलही इन्दिरा प्रसाई पनि यसबारे ढिपीवाल नै रहिछिन् । दुवैले दुईतिरबाट 'तपाईं हाम्रो शताब्दी पुरुष हो' भनेर चेपेपछि मैले बोल्ने ठाउँ पनि रहेन, मैले मौन बस्न नै निको ठानें । जुनसुकै समारोहहरूमा पनि उनीहरू दुवै जनाले मलाई 'शताब्दी पुरुष' भन्न छाडेनन् र मैले उनीहरूको त्यस कुराको खण्डन गर्न पनि बिस्तारै छोडिदिएँ । 'राम्रो विद्यार्थीलाई पाँच नम्बर ग्रेस दिएर पास गराएझैँ मैले पाँच नम्बर ग्रेस पाएँ' भन्ने ठानें र स्विकारें ।

नरेन्द्रराज प्रसाईले मलाई दिएको पाण्डुलिपि पढ्दै जाँदा त्यो कृति त मेरो जीवनको साङ्गोपाङ्गो 'एक्सरेजस्तै' लाग्यो । 'म यो नै हुँ' भन्ने यस कृतिले मलाई प्रस्ट रूपमा देखाएको रहेछ र यस व्यहोराले मलाई खुसीको सीमा रहेन । एक वर्षसम्म घरमै ओर्काईफर्काई गरेर त्यो पाण्डुलिपि राखेपछि मैले भूमिका लेखेर नरेन्द्रराज प्रसाईलाई दिएको थिएँ ।

नइ जोडीले मलाई शताब्दी पुरुष बनाए । नइबाटै स्थापित त्रिमूर्ति निकेतनबाट प्रा.डा.उषा ठाकुरको संयोजकत्वमा 'सत्यमोहन जोशी शताब्दी महोत्सव' भनेर समितिसमेत खडा गरिएको थियो । त्यहाँबाट मैले २०७१ साल मङ्सिर १५ गते पन्चान्नब्बे वर्षको उमेरमा नै 'शताब्दी पुरुष'को उपाधिसँगसँगै पाँच लाख रुपियाँ राशिको दाम पनि पाएँ । नइमार्फत पच्चिसवटा राष्ट्रमा समेत 'सत्यमोहन जोशी शताब्दी

महोत्सव' गठन भएको थियो । यसको प्रधान सचिवालय त्रिमूर्ति निकेतनको आयोजनामा देशविदेशमा रहेका दुई सय पचासी जना विविध क्षेत्रका महानुभावहरूलाई मेरा हातबाट मैले 'सत्यमोहन जोशी शताब्दी पदक' र मेरै हस्ताक्षर रहेको प्रमाणपत्र प्रदान गर्न पाएको थिएँ ।

नइकै पहलमा नेपाल सरकारले मलाई 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' घोषणा गऱ्यो । सबैप्रति म कृतकृत्य भएँ, सबैप्रति मैले आभार प्रकट गरेँ । मेरो जीवनको उत्तरार्धमा यसरी सम्मानित हुन पाउनु मेरो ठूलो भाग्य हो भन्ने मैले ठानेँ ।

म 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' भएँ, नइ र त्रिमूर्ति निकेतनले गरेको यो कदर मेरो मात्र कदर होइन, यो त नेपाली भाषा र साहित्यको पनि कदर र सम्मान हो । साँचो अर्थमा हाम्रो नेपाल सानो मुलुक होइन । सगरमाथाले सुशोभित यो देशमा त साहित्य क्षेत्रमा पनि चमत्कार हुँदो रहेछ भन्ने देखियो । विश्वमा कतै 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' पाइँदैन तर यो देशले 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' पायो । 'शताब्दी पुरुष' कुनै देशको भाषा र साहित्यमा पाइँदैन, यो नेपालमा मात्र पाइन्छ । नेपाली शब्दकोशमै 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष' भनेर एउटा नयाँ शब्दावली आयो ।

•

मैले शताब्दी पुरुषको सम्मान थापेको एक हप्तापछि अथवा २०७१ साल मङ्सिर २२ गते मेरो फोक्सोमा पानी

जमेर मलाई धेरै कष्ट हुन थालेको थियो । त्यसपछि म वयोधा अस्पतालमा भर्ना भएँ र मृत्युशय्यामा नै पुगेको थिएँ । अब मेरो दिन पुग्यो भन्ने मलाई लागिरहेको थियो । म बिरामी भएको थाहा पाई नइदम्पती राति नै अस्पताल आइपुगे । मेरै अगाडि उभिएर नरेन्द्रराज प्रसाईले उपप्रधानमन्त्री वामदेव गौतमलाई फोन गरेर 'उहाँलाई जसरी भए पनि बचाउनुपर्छ' भनेको आधा घण्टामा उपप्रधानमन्त्री वामदेव गौतम अस्पताल आइपुगे । तुरुन्तै मलाई जनरल वार्डबाट स्पेसल क्याबिनमा सार्न उनले व्यवस्थापनलाई अह्राए । त्यसपछि मेरो उपचारका लागि मैले सोचेको भन्दा राम्रो व्यवस्था भएको थियो । त्यस बेला म सैंतिस दिन त्यस अस्पतालमा बसेको थिएँ ।

मेरो उपचारका लागि सम्पूर्ण खर्च सरकारले बेहोरिदियो र मैले पुनर्जन्म पाएँ । त्यसैले मैले नइ र त्रिमूर्ति निकेतनलाई जति धन्यवाद दिए पनि पुग्दैन । यी दुवै संस्था मेरो जीवनका लागि वरदानसिद्ध भए । मैले शताब्दी पुरुषको उपाधि नपाएको भए म मरिसक्थेँ होला । यो उपाधि मेरै जीवन बचाइराख्नका लागि सिर्जना भएको हो कि जस्तो लागिरहेछ ।

नइको सारा कामको म के बयान गरौँ ? नइले कति काम गरेको छ भनेर भनिसाध्य छैन । जनस्तरको संस्था भएर पनि नइ प्रकाशन नेपाली साहित्यकारहरूको मेरुदण्ड साबित भइसकेको छ । नइ प्रकाशनको प्रगति अभिलेख हेऱ्यो भने

'यस पच्चिस वर्षमा नइ प्रकाशनले के गरेन ?' भन्नुपर्ने हुन्छ । नइ प्रकाशनको रजत महोत्सवको संयोजक मलाई मनोनीत गरियो । नेपाली भाषासाहित्यका लागि मरिमेट्ने वाङ्मयिक संस्थाको रजत महोत्सवको संयोजक हुन पाउँदा मलाई गौरव लागेको छ ।

त्रिमूर्ति निकेतन नइले बनायो, नइ नभए त्रिमूर्ति निकेतन बन्ने थिएन । नइले सोचेपछि जेजस्तो काम पनि हुँदो रहेछ । कसैले नसोचेको, कसैले आँट नगरेको त्रिमूर्ति निकेतनको स्थापना भयो । त्रिभुवन अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको छेउमा रहेको त्यस्तो ओहोरदोहोर हुने प्रचलित ठाउँमा त्रिमूर्तिलाई ठिङ्ग उभ्याइराख्न सक्ने नइलाई के भन्ने ? नइ जोडी यस युगकै चमत्कारी दम्पती हुन् ।

नइ प्रकाशन र त्रिमूर्ति निकेतन चम्किने कारण अर्को पनि छ– नइका सबै परिवार नै यी संस्थामा लागेका छन् । देखावटी मात्र लागेका होइनन्, लगनशील भएर राम्ररी भिजेका छन् । यसरी सारा जीवन अर्पित गरेर साहित्यमा लाग्ने नेपालमा अरू कोही छन् र ? नइजस्तो खटेर अहोरात्र काम गर्ने मान्छे मैले कोही देखेको छैन ।

त्रिमूर्ति निकेतन तथा नइ प्रकाशनबाट उच्चस्तरीय कृति प्रकाशित हुनु, यति बिघ्न सांस्कृतिक प्रवर्धन र प्राज्ञिक कार्य हुनु आश्चर्यको कुरा हो । यस क्षेत्रमा नइले नियमित रूपमा व्यवस्थित ढङ्गले काम गरेको छ । नइ र

त्रिमूर्ति निकेतनबाट राष्ट्रकै इज्जत बढाउने काम भइरहेको छ ।

नेपाल सरकारले नइ प्रकाशन र त्रिमूर्ति निकेतनकै सहकार्यमा आदिकवि भानुभक्त आचार्यको दुई सय वर्षको महोत्सव भव्य रूपमा मनाएको सर्वविदितै छ । नेपाली साहित्यकार र कलाकारहरू संसारभरि को, कहाँ, कसो गरी बसेका छन् भन्ने तथ्याङ्क अरू कसैसित छैन र नेपालका कुनै प्रज्ञाप्रतिष्ठानहरूमा पनि छैन । नइ र त्रिमूर्ति निकेतनले कोको प्रतिभा संसारभरि कहाँकहाँ छन् भनेर अभिलेख राखेको छ । यस्तो तथ्य केवल नइ प्रकाशन र त्रिमूर्ति निकेतनमा मात्र पाइन्छ । नइ अब साहित्य क्षेत्रको एक प्रकारको अभिलेखालयजस्तै भइसकेको छ ।

झन्नै दुई सय वर्षजतिअघिको ललितत्रिपुरसुन्दरीको 'राजधर्म' लेखकको नाम किटान गरेर तस्बिरसमेत राखी नइ प्रकाशनले नै प्रकाशनमा ल्यायो । त्यस विशाल ग्रन्थको मैले लोकार्पण गर्ने सौभाग्य पाएको थिएँ । नइ प्रकाशनको अर्को धार्मिक ग्रन्थ 'श्रीस्वस्थानी व्रतकथा' मैले मेरै घरपरिसरमा आयोजित समारोहमा लोकार्पण गर्ने अवसर पाएँ । मेरा पिता शङ्करराज जोशीले १९९५ सालमा आफ्नो मातृभाषा र आफ्नै स्वहस्ताक्षरमा स्वस्थानी ग्रन्थ उतार्नुभएको थियो । त्यस दिनको समारोहमा स्वहस्ताक्षरको उक्त स्वस्थानी ग्रन्थ सबैका सामु मैले देखाउने मौका पाएको थिएँ, त्यति बेला म साह्रै

गौरवान्वित भएको थिएँ । प्रत्येक वर्ष एक महिना पौष शुक्ल पूर्णिमादेखि माघ शुक्ल पूर्णिमासम्म हामी त्यही स्वस्थानी नै पाठ गर्दै आइरहेकै छौँ ।

साढे चार सय वर्षअघि नेपाली भाषामा आएपछि स्वस्थानी लोकप्रिय हुन थाल्यो र छाप्दै, बेच्दै जान थालेपछि यसमा अशुद्धिको मात्रा बढ्दै गयो । डा.कञ्चनजङ्घा प्रसाईको सम्पादनमा 'श्रीस्वस्थानी व्रतकथा' आउनुअघि श्रद्धालुले प्राय: अशुद्ध स्वस्थानी नै पढ्दै आएको देखिन्छ ।

नइ प्रकाशन भन्नेबित्तिकै अरूहरूले पत्रपत्रिका र कितापहरू मात्र निकाल्ने संस्था भनेर सोचेका होलान् । तर नइ प्रकाशनको कुराचाहिँ अर्कै छ । देशभित्रका विद्वान्विदुषी अगाडि ल्याउने कामका अतिरिक्त, कसैले थाहा नपाएका या ओझेलमा परेका प्रतिभालाई खोज्ने काम नइले अनेक तरहले गर्दै आएको छ । नइले हराएका र हराउन आँटेका प्रतिभालाई टपक्कै टिपेर ल्याउने काम गरेको छ । नइले शिशुदेखि एक सय दुई वर्षको म बूढोलाई समेत एकै थलोमा राख्ने काम गरेको छ । विविध क्षेत्रका प्रतिभा खोजीखोजी ल्याउने, देखाउने, सम्मान गर्ने काम नइ प्रकाशनभन्दा अर्को कुन संस्थाले गर्दै आएको छ र ? नइले गरेको कामले गर्दा नै 'नइ' भन्ने शब्द अब जनस्तरमा लोकप्रिय भइसकेको छ ।

नइ प्रकाशनले सारा नेपालीहरूको सांस्कृतिक विविधतालाई राष्ट्रिय एकतामा बाँध्ने कामसमेत गरेको छ र

त्यसले गर्दा हाम्रो राष्ट्रिय उपलब्धि भएको छ । यदि नइले उत्खनन नगरेको भए ललितत्रिपुरसुन्दरी, सेतुरामलगायत यस किसिमका विभूति अरू पनि कता पुग्थे भनिसाध्य छैन । यो कुरा सरकारमा बस्ने सम्बन्धितहरूले र प्रज्ञाप्रतिष्ठानहरूले सोचेका होलान् र ? सोचेका भएदेखि विभूतिहरूको मानक जीवनी र तस्बिर नइले नै मात्रै निकालिरहनुपर्ने थिएन । सम्बन्धित प्रज्ञाप्रतिष्ठान या एकेडेमीहरूले खोजीनिती गर्नुपर्ने इत्यादि काम नइ प्रकाशनले गर्दै आएको छ । अरूहरूले पनि यसरी काम गरे हुन्थ्यो नि !

अहिलेसम्म नइको जोडा कतै देखिएका छैनन् । यसको बेग्लै अस्तित्व कायम भइसकेको छ र इतिहासमा यसले आफ्नो अस्तित्व राखेको छ । नइले सीमित स्रोतमा आफ्नै नयाँ बाटो खोल्यो र अलग धारमा काम गर्‍यो । नइदम्पतीको उद्देश्य, दृष्टिकोण या सम्यक् दृष्टि अथवा मिसनका कारण नइले आज अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिष्ठा कमाएको छ । नरेन्द्रराज प्रसाई तथा इन्दिरा प्रसाई साहित्यकार मात्र होइनन् उनीहरू साहित्यका विशेष अभियन्ता हुन् । साथै उनीहरू साहित्यिक अभियन्ता मात्र नभएर नेपाली साहित्यजगत्का दूत पनि हुन् ।

नेपाली भाषासाहित्यको विकासमा टेवा पुर्‍याउने क्रममा केवल देशभित्रका नेपालीहरूलाई मात्र होइन देशबाहिर गएर पनि नइले प्रतिभाको उत्तिकै सम्मान गरिरहेको छ ।

नइले प्रदान गर्ने गरेको पुरस्कार र राशिको मात्र हिसाब नगरौँ, यो मिसन नै अति ठूलो कुरा हो । उदाहरणका लागि विदेशबाट नइ पुरस्कार लिन विद्वान्‌विदुषीहरू नेपाल आउँछन् र नेपालको सम्मान बोकेर जान्छन् । नइ प्रकाशनको कत्रो ठूलो दृष्टिकोण छ भन्ने कुरा यसले नेपालप्रति र नेपाली साहित्यप्रति समर्पित विदेशी प्राज्ञहरूलाई छानीछानी ल्याएर पुरस्कृत गर्छ ।

नइ प्रकाशन नभएको भए मजस्तो मान्छे यसरी बाँचेर हिँड्न सक्तैनथेँ । नइ प्रकाशनले मलाई शताब्दी पुरुष बनाएको हुँदा उनीहरूको इज्जत राख्नै पनि मैले एक सय वर्ष त बाँच्नुपर्छ भन्ने लाग्थ्यो । योग अभ्यास गरेर होस् या मन्त्र जपेर होस् या दवाईपानी गरेर होस्, जुनसुकै तरिकाले भए पनि नइदम्पतीको प्रेरणाले अहिले मैले एक सय तीन वर्ष छोइसकेको पनि छु । पन्चान्नब्बे वर्षैदेखि म एक सय वर्ष कसरी बाँचूँ, सय वर्ष कसरी कटाऊँ, मेरो स्वास्थ्यले साथ दिन्छ कि दिँदैन भन्ने मलाई त्राहिमाम् थियो । तर नइका लागि मैले नबाँची हुँदैन भनेर इच्छाशक्ति बढाउँदै गएँ र यहाँसम्म म आइपुगेको पनि छु ।

नइ प्रकाशनले नेपाली वाङ्मयका क्षेत्रमा पच्चिस वर्ष उल्लेखनीय काम गरिसकेको छ र त्यसको फलस्वरूप ‘रजत महोत्सव’ धूमधामले मनायो । यो नइको मात्र विजय होइन हामी भाषासेवीको पनि जित हो । नेपाली भाषाको विकासक्रममा

नइ प्रकाशनले ज्यादै ठूलो महत्त्व राख्यो जुन तथ्य खोजेर पनि अन्त पाइँदैन । सबैले एउटाएउटा त काम गरेका होलान् तर यसरी विविध क्षेत्रमा र बृहत् रूपमा नेपाली वाङ्मयको काम गर्ने एउटा मात्र संस्था नइ प्रकाशन नै हो । सरकारका पनि प्रज्ञाप्रतिष्ठान त छन् तर यसरी अभूतपूर्व रूपमा काम नै गर्नेचाहिँ नइ प्रकाशन र त्रिमूर्ति निकेतन मात्र देखिएका छन् । नइले नयाँ पद्धति, नयाँ संस्कृति, नयाँ शैली र नयाँ मार्गको चित्र कोर्ने काम गरिरहेको छ । हाम्रा पुर्खाहरूलाई कसरी श्रद्धा गर्नुपर्छ भन्ने ज्ञानसमेत नइले अपनाएको छ । नइले आफ्नो कर्मभूमि, आफ्नो मातृभूमि, आफ्नो पितृभूमिका लागि जेजति गर्नुपर्छ त्यो सबै यो पच्चिस वर्षमा गरेर देखाइसकेको छ र अझै गर्दै अगाडि बढ्नेछ ।

नइ प्रकाशनले सम्मान, पुरस्कारको कार्यक्रम नियमित रूपमा गर्दै आइरहेको छ । यस संस्थाले पुरस्कार दिन कुनै साल बिराएको छैन । त्रिमूर्ति निकेतन र नइ प्रकाशन नरेन्द्रराज प्रसाई र इन्दिरा प्रसाईले सञ्चालन गरेको हुँदा दुवै संस्था एकभन्दा अर्का बलिया भएका छन् । साथै वानीरा फाउन्डेसन पनि नइकै जिम्मामा आइसकेको छ । यस संस्थाले पनि नेपाली साहित्यमा कीर्तिमान राख्छ भन्ने मैले आशा राखेको छु । वानीरा गिरीको जीवनकालमा म उनको घर गएको छु । वानीरा फाउन्डेसनका दाता र संस्थापक शङ्कर गिरीका कामसँग म धेरै प्रभावित छु, उनी ठूलो मन भएका व्यक्ति रहेछन् । श्रीमतीका लागि यसरी एकचित्त

भएर लागिपर्ने मान्छे प्राय: हाम्रो समाजमा भेटिँदैनन् । धन भएर मात्र हुँदैन, शङ्कर गिरीको त मन पनि विशाल रहेछ ।

•

मितव्ययिता कसरी गर्नुपर्छ, कार्यक्रम कसरी सञ्चालन गर्नुपर्छ, साहित्यको विकास कसरी गर्नुपर्छ भन्ने कुरा नइ जोडीबाट सिक्नुपर्छ । नइले थोरै खर्चमा धेरै ठूलठूला कार्यक्रमहरू गरेका उदाहरणहरू छन् । नइकै योजनामा त्रिमूर्ति निकेतनले २०६६ सालमा 'प्रथम अन्तर्राष्ट्रिय नेपाली भाषासाहित्य सम्मेलन' आयोजना गरेको थियो, जसको संयोजकको भूमिका मैले निर्वाह गरेको थिएँ । त्यस्तो भव्य कार्यक्रम नेपाली साहित्यजगत्मा न पहिला कहिल्यै भएको थियो न निकट भविष्यमा फेरि होला जस्तो छ । पाँच दिनसम्म निरन्तर सञ्चालित त्यस सम्मेलनमा तेह्र राष्ट्रका प्राज्ञहरूको उपस्थिति थियो । बिहान आठ बजेदेखि बेलुका छ बजेसम्म त्यति ठूलो कार्यक्रमस्थल पनि खचाखच हुन्थ्यो । खाने, बस्ने सारा व्यवस्था थियो । २०७१ सालमा नइदम्पतीले आयोजना गरेको 'विश्वनारी नेपाली साहित्य सम्मेलन' पनि त्यस्तै भव्य किसिमको थियो । त्यस्ता कार्यक्रम फेरि होला या नहोला म भन्न सक्तिनँ । यस्ता कार्यक्रम गरेर नइले अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा नेपालको प्रतिष्ठा र महिमा बढाउने महत्त्वपूर्ण काम गरेको छ । २०६५–०६६ सालमा मोदनाथ प्रश्रितको संयोजकत्वमा 'महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा शताब्दी महोत्सव' मनाउने पनि नइ नै

हुन् । त्यसै अवसरमा लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाबारे एक दर्जन कृति प्रकाशनमा आए । लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको मानक जीवनी लेखेर नरेन्द्रराज प्रसाईले नेपाली साहित्यमा निकै ठूलो गुन लगाए ।

•

अरनिकोबारे नेपालमा एउटा सालिक भए पनि हुने भन्ने मेरो मनसाय थियो । नइको सक्रियतामा कलाकार मनुजबाबु मिश्रका घरपरिसर हर्मिताज, बौद्धमा अरनिकोको सालिक बन्यो र त्यसको उद्घाटन मैले गर्ने मौका पाएको थिएँ । मैले अरनिकोका बारेमा गरेका कामहरू पनि त्यही समारोहमा प्रदर्शन गरिएको थियो । नइले कतिकति नदेखिने अरू पनि काम गरेको छ होला । हामी हाम्रा सामुन्ने भएका कामहरू मात्र हेर्ने गर्छौं । तर अहिलेसम्म नइले जति काम गरेको छ ती कामहरू करोडौँ रुपियाँ खर्चेर पनि हुने काम भने होइनन् ।

२०७८ असोज २३ गते नइ प्रकाशनको रजत महोत्सवको पर्व थियो । म बिरामी भएर सुतेको थिएँ; पाँचछ दिनदेखि उठ्न सकेको पनि थिइनँ । अघिल्लो दिनदेखि मलाई १०३ डिग्री ज्वरो आएकाले समारोहमा जान सक्ने मेरो अवस्था थिएन । मैले बिहानै उठेर तीनवटा सिटामोल खाएँ र त्यस समारोहमा भाग लिन जाने निधो गरेँ । म नै संयोजक भएको नइ रजत महोत्सवको समापन समारोहमा

मैले जानु नै पर्ने थियो । मेरो ज्यान बचाउने संस्थामा म नगई छाडिनँ, गएँ । नेपाली साहित्यको औपचारिक तथा कुनै अरू समारोहमा त्यसपछि मैले भाग लिन भने सकिरहेको छैन ।

मेरो संयोजकत्वमा नइ रजत महोत्सव गठन हुनु, मेरै अध्यक्षतामा बसेको बैठकले महासमालोचकको उपाधिले विभूषित गरिने निर्णय हुनु र मेरै हातबाट महासमालोचक प्रा.डा.वासुदेव त्रिपाठीलाई यो उपाधि अर्पण गर्न पाउनु मेरा लागि गर्वकै विषय थियो । नइ रजत महोत्सवका अवसरमा डा.वासुदेव त्रिपाठीजस्ता मूर्धन्य साहित्यकारलाई पाँच लाख रुपियाँ राशिसहित 'महासमालोचक'को उपाधि प्रदान गर्न पाउँदा मलाई औधी खुसी लागेको थियो । साथै त्यसै भव्य समारोहमा स्वदेश तथा विदेशका चार सय दस जना विभिन्न क्षेत्रका महानुभावहरूलाई 'नइ रजत महोत्सव पदक' प्रदान गर्न पाएको खुसीयाली त हुने नै भयो । विगतदेखि नै नइका नियमित पुरस्कार मैले प्रमुख अतिथि भएर प्रदान गर्दै आएको थिएँ । म दोहोऱ्याएर यति भन्छु– 'नइले जैँ अरू कुनै साहित्यिक संस्थाले यति व्यापक र निष्पक्ष रूपमा काम गरेको कसैले देखाउन सक्तैन ।'

नेपाली भाषासाहित्यको राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय विस्तारको विकासक्रममा नइ प्रकाशनको भूमिका विशिष्ट कोटिको रहिआएको छ । नेपाली साहित्यिक सङ्घसंस्थाले

गर्नुपर्ने र अरूको सोचमा नआएका धेरै नै कामहरू नइ प्रकाशनले गर्दै आएको छ । सरकारले बनाएका प्रज्ञाप्रतिष्ठानलाई समेत उछिनेर नइले नै सांस्कृतिक र साहित्यिक काम गरिरहेको छ ।

•

२०११ सालमा लेखनाथ पौड्यालको रथ तान्ने कुरो निधो भयो । म पाटनको नेवार भन्ने सबैलाई थाहा थियो । पाटनमा राम्रो रथ बनाइन्छ भन्ने धेरैले सुनेका थिए र रथ बनाउने जिम्मा मलाई दिइएको थियो । प्रधानमन्त्री मातृकाप्रसाद कोइरालालगायत सारा नेपालका स्रष्टाको सहभागितामा रथ तानियो । रथले नगर परिक्रमा गरेपछि टुँडिखेलको खरीको बोटमा लेखनाथ पौड्याललाई सम्मान गरियो । कलकत्ताको ज्यादै लोकप्रिय पत्रिका 'स्टेटस्म्यान'मा रथ तानेको बेहोरालाई हाइलाइट गरेर सम्पादकीयसमेत लेखियो– 'दुनियाँमा कहीँ नभएको घटना घटेको छ, नेपालमा लेखकलाई रथमा राखेर नगर परिक्रमा गराई सम्मान गरियो ।' तर त्यस्तो ठूलो कुरा नेपालका पत्रपत्रिकामा भने लेखिएन । त्यति बेला सरकारका तर्फबाट लेखनाथ पौड्याललाई पाँच हजार रुपियाँ इनाम दिइएको थियो । त्यतिखेर नोटको चलन थिएन, थैलो ल्याएर लेखनाथ पौड्याललाई भेटी चढाइएको थियो । त्यस बेला लेखनाथ पौड्यालले भाषणमा भनेका थिए– 'मलाई नेपाली साहित्य मन्दिर बनाउने ज्यादै ठूलो

इच्छा छ । यो पैसा मैले त्यहीँ समर्पण गरेँ ।' त्यो बीजक रकम थियो र सोहखुट्टेमा रहेको लेखनाथ साहित्य सदन सोही रकमबाट बनेको हो । शताब्दी पुरुष भएपछि मलाई पनि रथ चढाएको सन्दर्भले मेरो भावना फेरि उही खरीकै बोटमा पुगेको मैले महसुस गरेँ ।

•

नइले मेरो व्यक्तिगत जीवनका लागि थप अरू पनि काम गरेको छ । मेरो शरीरको अङ्ग अरूलाई काम लाग्न सक्छ र मेरो दीर्घ जीवनका बारे विद्यार्थीहरूले अध्ययन गरून् भन्ने लागेर मैले मेरो भौतिक चोला दान दिने मनसाय राखेको थिएँ । मेरो र मेरी पत्नीको चोला सकिएपछि किस्ट मेडिकल कलेजलाई शरीर दानको घोषणा गर्न नइ प्रकाशनले एउटा समारोहको आयोजना गरिदियो । मेरो शरीर जलाएर, डढाएर या माटो बनाएर फाल्नुभन्दा स्वास्थ्य विज्ञानप्रविधिका क्षेत्रमा मेरो र मेरी पत्नीको शरीर अध्ययनका लागि काम लागोस् भन्ने मनसायले नइलाई अगाडि राखेर मैले किस्ट मेडिकल कलेजलाई शरीर दानको औपचारिक घोषणा गरिदिएको छु । चिकित्साशास्त्रमा यो मेरो शरीर काम लाग्छ भन्ने मैले आशा राखेको छु ।

•

म शताब्दी पुरुष भएपछि मैले सोच्तै नसोचेका कुरा चारैतिरबाट मेरो उपर बर्सिन थाले । त्यसैअनुरूप राज्यबाट

मेरा नाउँमा हुलाक टिकट र विभिन्न खाले मुद्राहरू प्रकाशनमा आए । यी सबै घटना नइले मलाई शताब्दी पुरुष बनाएपछिका मेरो जीवनको उत्तरार्धमा प्राप्त भएका सुनौला उपलब्धिहरू हुन्, जसले मेरो जीवन सार्थक भएको मैले महसुस गर्न पाएको छु ।

मेरो जीवनलाई ऊर्जा दिने काम नइ प्रकाशनले गरेको छ । म शताब्दी पुरुष भएँ, राष्ट्रले समेत मलाई वाङ्मय शताब्दी पुरुषको उपाधि सदर गरेर दिइसक्यो । अब मलाई अरू कुनै मान, सम्मान, विभूषण, पुरस्कार, धनदौलत केही चाहिँदैन । मलाई पुग्यो, म वाङ्मय शताब्दी पुरुष भएँ ।

नइ प्रकाशनले पच्चिस वर्षसम्म नेपाली वाङ्मयको निरन्तर सेवा गरेर आफ्नो नाउँ नेपाली भाषा बोलिने संसारभरि प्रख्यात तुल्याएको छ । वाङ्मयको सेवामा एक चौथाइ शताब्दीसम्म अविचलित, अविच्छिन्न र विविध एवम् विशिष्ट किसिमले अद्वितीय काम गर्ने नइबाहेक मैले अरू साहित्यिक संस्था देखेको छैन । नइ प्रकाशनले विश्वमा नभएका र अरू कसैले नगरेका यस्तैयस्तै नयाँनयाँ चमत्कारपूर्ण कार्यहरू फेरिफेरि गर्दै जानेछ भन्ने मैले विश्वास लिएको छु ।

लेखकको सङ्क्षिप्त परिचय

बुबा	: शङ्करराज जोशी
आमा	: राजकुमारी (नुगलदेवी) जोशी
जन्म	: १९७७ साल वैशाख ३० गते (ललितपुर)
स्वर्गारोहण	: २०७९ साल असोज ३० गते (ललितपुर)
शिक्षा	: स्नातक अध्ययन (त्रिचन्द्र कलेज : १९९८ साल)
श्रीमती	: राधादेवी जोशी
छोराछोरी	: अणुराज, डा.हेमन्तराज, खड्गेन्द्रराज, डा.पूर्णराज, नर्मदादेवी, कावेरी, गङ्गा, खड्गलक्ष्मी
उपाधि	: शताब्दी पुरुष (त्रिमूर्ति निकेतन : २०७१ साल मङ्सिर १५ गते)
विशेष उपाधि	: वाङ्मय शताब्दी पुरुष (नेपाल सरकार : २०७४ साल वैशाख २१ गते)
महाविद्यावारिधि	: मानार्थ महाविद्यावारिधि (काठमाडौँ विश्वविद्यालय : २०६८ साल भदौ २ गते)

विभूषण

१. विख्यात त्रिशक्तिपट्ट

२. सुप्रबल गोरखादक्षिणबाहु

३. प्रसिद्ध प्रबल गोरखादक्षिणबाहु

४. उज्ज्वल कीर्तिमय राष्ट्रदीप

५. महाउज्ज्वल राष्ट्रदीप

पुरस्कार

१. पृथ्वी प्रज्ञापुरस्कार

२. श्रेष्ठ सिरपा:

३. लाकौल सिरपा:

४. आदिकवि भानुभक्त पुरस्कार

५. भानुभक्त प्रज्ञापुरस्कार (नेपाल सरकार)

६. भानुभक्त पुरस्कार (नेपाल सरकार)

७. त्रिभुवन प्रज्ञापुरस्कार

८. मदन पुरस्कार (तीन पटक)

९. राष्ट्रिय प्रतिभा पुरस्कार (नेपाल सरकार)

१०. भूपालमानसिंह कार्की पुरस्कार

११. नइ देरुनीख सुकीर्ति पुरस्कार

१२. डिल्लीरमण रेग्मी राष्ट्रिय पुरस्कार

१३. गोपालकमला राजभण्डारी रोटरी पुरस्कार (अवार्ड)

१४. यात्री वाङ्मय पुरस्कार

१५. महेन्द्रनारायण निधि राष्ट्रिय पुरस्कार

पदक तथा अलङ्कार

१. भानुभक्त स्वर्णपदक (नेपाल सरकार)
२. त्रिमूर्ति पदक
३. देवकोटा शताब्दी स्वर्णपदक
४. भद्र घले पदक
५. नइ रजत महोत्सव पदक
६. नइ कृति रत्न

सम्मान

१. मिथिला श्रीसम्मान
२. महाकवि देवकोटा शताब्दी सम्मान
३. राष्ट्रिय कलाश्री सम्मान
४. इतिहासशिरोमणि बाबुराम आचार्य शोधसम्मान

शताब्दी पुरुषको उपाधि र परिभाषा

नइ प्रकाशनको संयोजनमा त्रिमूर्ति निकेतनबाट 'सत्यमोहन जोशी शताब्दी महोत्सव'को गठन र २५ राष्ट्रमा समेत सत्यमोहन जोशी शताब्दी महोत्सवको व्यवस्थापन र सञ्चालन गरिएको थियो ।

'उन्नाइसौँ शताब्दीबाट आरम्भ भएको नेपाली भाषासाहित्य लेखनको यात्राले दुई शताब्दीको फेरो ढाकेको सन्दर्भमा वाङ्मयिक संस्कृतिको सुकीर्ति फैलाउने, नेपाली संस्कृतिका धरोहर र यस शताब्दीका शीर्षस्थ स्रष्टा डा.सत्यमोहन जोशीको सफल यात्राको हार्दिक कदर गर्दै 'शताब्दी पुरुष'को उपाधि समर्पण गरिएको थियो ।

नेपाली कला, साहित्य, संस्कृति, भाषा आदि क्षेत्रको अध्ययन, अनुसन्धान र सृजनात्मक लेखन तथा अनेकौँ उच्च प्रतिष्ठित संस्थाहरूको संस्थापन र सञ्चालनका साथै प्रथम 'अन्तर्राष्ट्रिय नेपाली भाषासाहित्य सम्मेलन'जस्तो ऐतिहासिक, गरिमाशाली र चिरस्मरणीय कार्यको संयोजक भएर विश्व परिवेशमा नेपाली भाषासाहित्यको गरिमा र महिमा पुऱ्याउने एक्काइसौँ शताब्दीका अविश्रान्त साधक डा.सत्यमोहन जोशीलाई 'शताब्दी पुरुष'को उपाधि सगौरव समर्पण गरिएको थियो ।

कविता, नाटक, समालोचना, लोकसाहित्य, संस्कृति आदि विधामा दर्जनौँ कृतिहरू सृजना गरेर नेपाली भाषा र नेपालभाषाको श्रीवृद्धिका लागि अनवरत तपस्या गर्दै यस शताब्दीमा नेपाली साहित्य, कला र संस्कृतिलाई विश्वमा चिनाउन अहोरात्र समर्पित डा.सत्यमोहन जोशीलाई 'शताब्दी पुरुष'को सम्मानका साथ पाँच लाख रुपियाँ राशिको पुरस्कारसमेत समर्पण गरिएको थियो ।'

सत्यमोहन जोशी शताब्दी पदक

नेपाली वाङ्मयका शिखर व्यक्तित्व वाङ्मय शताब्दी पुरुष डा.सत्यमोहन जोशीको व्यक्तित्व र कृतित्वको व्याख्या, विश्लेषण र समीक्षा देशदेशान्तर पुऱ्याउन कुशल भूमिका निर्वाह गर्नुका साथै त्रिमूर्ति निकेतनबाट गठित 'सत्यमोहन जोशी शताब्दी महोत्सव'को गरिमामय उचाइ अभिवृद्धिका लागि समेत विशिष्ट योगदान पुऱ्याएबापत देशदेशान्तरका

दुई सय पचासी जना महानुभावहरूलाई 'सत्यमोहन जोशी शताब्दी पदक' अर्पण गरिएको थियो ।

सिक्का

नेपाल राष्ट्र बैङ्कबाट २०७६ सालमा डा.सत्यमोहन जोशीको मुहारअङ्कित 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष : डा.सत्यमोहन जोशी' लेखिएका दुई हजार पाँच सय, एक हजार र एक सय रुपियाँ मूल्यका तीनवटा सिक्का चलनचल्तीमा ल्याएको थियो । नेपालको इतिहासमा जीवित कालमा नै जनताका छोराछोरीको सम्मानमा नेपाल राष्ट्र बैङ्कले सिक्का प्रकाशनमा ल्याएको त्यो नै पहिलो चोटि थियो । साथै त्योभन्दाअघि न्हूज: गुठीले 'शताब्दी पुरुष : डा.सत्यमोहन जोशी' लेखिएको २० ग्राम चाँदीको सिक्का २०७१ सालमा प्रकाशित गरेको थियो ।

हुलाक टिकट

नेपाल सरकारबाट २०७७ सालमा डा.सत्यमोहन जोशीको मुहारअङ्कित 'वाङ्मय शताब्दी पुरुष : डा.सत्यमोहन जोशी' लेखिएको हुलाक टिकट प्रकाशनमा ल्याएको थियो । नेपालको इतिहासमा जीवित कालमा नै जनताका छोराछोरीको सम्मानमा नेपाल सरकारबाट हुलाक टिकट प्रकाशनमा ल्याएको त्यो नै पहिलो चोटि थियो ।

भ्रमण

भारत, चीन, बङ्गलादेश, श्रीलङ्का, म्यानमार, थाइल्यान्ड, न्युजिल्यान्ड, सोभियत रूस, अस्ट्रेलिया, बेलायत, क्यानडा, अमेरिका आदि ।

शरीर दान

वाङ्मय शताब्दी पुरुष डा.सत्यमोहन जोशी र उहाँकी पत्नी राधादेवी जोशीले २०७७ साल माघ ३० गते नइ प्रकाशनद्वारा आयोजित 'शरीर दान घोषणा सभा'मार्फत चिकित्सा विज्ञानको प्रयोगात्मक अध्ययनका लागि किस्ट मेडिकल कलेजलाई मरणोपरान्त आआफ्नो शरीर दानको घोषणा गर्नुभयो ।

कृति : ८० पुस्तक

राष्ट्रभाषा (नेपाली)

वर्णमाला

१. नेपाली सजिलो वर्णमाला (२०१९)

प्रबन्ध र निबन्ध

२. गुलाफ र गुराँस (प्रबन्ध : २०२८)

३. राजमुकुट र राज्याभिषेक (प्रबन्ध : २०३१)

४. न्युजिल्यान्डमा पहिलो नेपाली (नियात्रा : २०४९)

५. नइ र मेरो शताब्दी (निबन्ध : २०७९)

लोकसंस्कृति

६. नेपाली लोकगीत एक अध्ययन (२०१२)

७. हाम्रो लोकसंस्कृति (२०१४)

८. कर्णाली लोकसंस्कृति (२०२८)

संस्कृति

९. नेपाली चाडपर्व (२०३९)
१०. नेपाल र चीनको सांस्कृतिक सम्बन्ध (ने.सं.११०८)
११. सांस्कृतिक नीति : एक अध्ययन (२०६०)
१२. नेवारहरूको महान् चाड 'म्हपूजा' (२०६६)
१३. केही धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरू (२०७५)

कला

१४. नेपाली प्रस्तर मूर्तिको विकासक्रम (२०३२)
१५. नेपाली धातुमूर्तिको विकासक्रम (२०३५)
१६. कलाकार अरनिको (२०४४)
१७. नेपाली चित्रकला (२०६९)
१८. नेपाली कलाको रूपरेखा (शोधग्रन्थ : २०७३)

पुरातत्त्व

१९. नेपाली राष्ट्रिय मुद्रा (२०१७)
२०. पुरातत्त्व : एक रोचक कथा (२०१९)

कविता

२१. लामा र पाचुके (खण्डकाव्यका रूपमा दुई पद्यात्मक कथा : २०२०)
२२. क्रान्तिका लहरहरू (कवितासङ्ग्रह : २०३०)
२३. अरनिकोकृत श्वेत चैत्य (महाकाव्य : २०७२; अनुवादक : अणुराज जोशी)
२४. कीर्तिबाबुका स्मृतिमा : श्रद्धाञ्जलीका दुई थुँगा फूल (२०७५)

पूर्णाङ्की नाटक

२५. सिपाही र रैती (२०२७)

२६. दैलाको बत्ती (२०२८)

२७. फर्केर हेर्दा (२०३३)

२८. जब घाम लाग्छ (२०३५)

२९. मृत्यु : एक प्रश्न (२०४२)

३०. बाघ भैरव (२०६२)

३१. मजिपालाखे (२०७१)

३२. सुनकेशरी मैयाँ (२०७५)

अनुवाद

३३. माओ त्सेतुङका कविता (अनुवाद : सन् १९६७)

३४. महर्षि याज्ञवल्क्य (पूर्णाङ्की नाटक : २०७६) रोहिणीराज तिमिल्सिनाबाट संस्कृत भाषामा अनुवाद

सम्पादन

३५. श्री ५ महेन्द्र अभिनन्दन ग्रन्थ (२०२१)

३६. महेन्द्र स्मृति ग्रन्थ (२०२९)

मातृभाषा (नेवारी : नेपालभाषा)

बालसाहित्य

१. साहित्यया मूलुखा (ने.सं.१०७८)

२. मचा भूगोल (ने.सं.१०७८)

३. चखुंचां हा:गु म्ये (ने.सं.११०३)

४. सत्य वर्णमाला (ने.सं.११२१)
५. नेवा: वर्णमाला (ने.सं.११३१)

कविता

६. शुभराज्याभिषेकया म्ये (गीतिकविता : वि.सं.२०१३)
७. जयप्रकाश (महाकाव्य : ने.सं.१०७५)
८. कलाकार अरनिकोया श्वेत चैत्य (महाकाव्य : ने.सं.११०४)

कथासङ्ग्रह

९. निम्ह मचाया माँ (ने.सं.१०७०)

नाटक

१०. सिद्धार्थ गौतम (एकाङ्की नाटक : ने.सं.१०२८)
११. सिद्धिदास (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.१०७५)
१२. वैद्यबा: (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.१०९१)
१३. न्हयदँ लीपा (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.१०९१)
१४. म्हगसय् नापला:म्ह (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.१११९)
१५. आजुद्य: (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.१११९)
१६. चारुमती (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.११२८)
१७. बुद्धिमती धोँच्वलेचा (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.११२९)
१८. लाखे क्व:थैगु (पूर्णाङ्की नाटक : ने.सं.११३९)

निबन्ध र प्रबन्ध

१९. सुखया किचलय् (ने.सं.१०७३)
२०. स्वां व सिन्ह: (निबन्धसङ्ग्रह : ने.सं.११०४)

२१. खँल्हाप्याखंया मुनाखँ (ने.सं.१११९)

२२. म्हपूजा (ने.सं.१११९)

२३. बखुंबाहा:या छत्वा:चा खँ (ने.सं.११३३)

जीवनी

२४. क्यांछ्या लामा व डोन्डु लुमंति मुना (ने.सं.११००)

२५. पं.वैद्य आशाकाजी वज्राचार्य (ने.सं.११११)

व्याकरण

२६. खँत्वा: खँभाय् (वाक्यांश पद्धति : ने.सं.१०७३)

२७. शुद्धं च्वयेगु सूत्र (ने.सं.१०७८)

उखान

२८. छुनाखँ मुना (उखानसङ्ग्रह : ने.सं.१०७८)

कोश

२९. सत्यकोश (ने.सं.१०९९)

३०. ब:चाधंगु नेवा: खँग्व: धुकू (नेपालभाषाको सङ्क्षिप्त कोश ने.सं.११०७)

३१. सच्छिग्व: खँग्व: (ने.सं.११३२)

धार्मिक ग्रन्थ

३२. नेपा:या बौद्धकला (वि.सं.२०१३)

३३. अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता (धारणीसङ्ग्रह : ने.सं.११२५)

३४. अष्टसाहस्रिका प्रज्ञापारमिता म्हसीकेगु लिधंसा (ने.सं.११२५)

लिपि

३५. हेमराज हस्तलिपिकला (ने.सं.११२१)

अनुवाद

३६. वैत हे हानं वैत हे (मवीवि शाहको 'उसैका लागि' र 'फेरि उसैका लागि' : ने.सं.१०९३)

३७. धम्मपद (श्लोकानुवाद : ने.सं.११०३)

सम्पादन

३८. विक्रम चरित (पं.हेमराज शाक्यसँगको सहसम्पादन : ने.सं.१०९०)

३९. किलं नयेमफुगु पौ (ने.सं.१०९४)

४०. अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध विद्यापीठ (ने.सं.११०८)

४१. कान्छा लामा व ङोन्दु (ने.सं. १११०)

४२. कुनसांलामे स्यालु ङोदु (लामा बौद्धग्रन्थ : ने.सं.१११०)

४३. हेमराज भिन्तुनादेछा (ने.सं.१११३)

अङ्ग्रेजी भाषा

४४. Legends of Lalitpur & Related Tales (सन् २००३)

नेपाली र अङ्ग्रेजी भाषाका पत्रिका सम्पादन

१. कलाकार त्रैमासिक (१–२ अङ्क : २००९)

२. सचित्रकला (२००९)

३. ललितपुर रक्षामण्डल आदर्श कलाप्रदर्शनी (स्मारिका : २००९)

४. विकास सचित्र मासिक (१–८ अङ्क : २०१५–२०१६)

५. पूर्वपश्चिम राजमार्ग मासिक (१–५ अङ्क : २०२१)
६. निर्माण पाक्षिक (१–२ अङ्क : २०२१)
७. नेपाल राजकीय प्रज्ञाप्रतिष्ठानको पञ्चवर्षीय योजना (प्रतिवेदन : २०२८)
८. सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण (२०४३)
९. NACC Bulletin (Nepal–America Cultural Center; (१–१७ अङ्क : १९६१–१९६३)